

สันติวิธีเชิงพุทธเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม Buddhist Peaceful Means to Reduce Social Conflicts.

ณรงค์ศักดิ์ บัวอ่อน¹, พระครูสุตภัสสรธรรม (นันทชาติ เนื่องกระโทก)², และสรศักดิ์ ชัยสกุลวงศ์³

Narongsak Buaoon¹, Phrakhrusutaphaatharatham (Nonthachat Nueangkrathok)², and Sanchai Chaisakulwong³

^{1,2,3}อาจารย์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Lecturer from the Faculty of Social Sciences Chaiyaphum Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: narongsak256488@gmail.com

Received: 9 February 2021

Revised: 21 February 2021

Accepted: 26 February 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ต้องการอธิบายถึงหลักสันติวิธีเชิงพุทธเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ในทุกสังคมย่อมเกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านวัตถุ ทัศนคติ รวมทั้งอุดมคติ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรม ค่านิยม เป็นต้น จึงทำให้มนุษย์ต้องปรับตัว เพื่อเรียนรู้ และทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องพบกับความแตกต่างของแนวคิด ทัศนคติที่เกิดขึ้นในปัจเจกบุคคล ที่มีอาจหลีกเลี่ยงความขัดแย้งภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปโดยธรรมชาติดังกล่าวนี้ได้ ฉะนั้น หากว่ามนุษย์มีความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจในสภาวะความขัดแย้งได้เช่นกัน อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นทั้งต่อบุคคลและสังคม แนวทางแก้ปัญหาตามมุมมองของพระพุทธศาสนาที่สำคัญกล่าวคือ มนุษย์ควรยึดแนวทางการปฏิบัติในทางสายกลาง คือ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เมื่อพบกับความขัดแย้งก็จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ พระพุทธศาสนาจึงเน้นไปที่การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งจะทำให้ปัจเจกบุคคล และสังคมเกิดความรัก ความสามัคคี อันเป็นทางที่นำไปสู่การลดปัญหาความขัดแย้งได้ในที่สุด

คำสำคัญ: สันติวิธี, หลักธรรม, ความขัดแย้ง

Abstract

This academic article Want to describe Buddhist peace principles to reduce conflicts that arise in society. However, in every society there is always change. Both in material aspects, attitudes, as well as ideals. Throughout the change of the world such as changes in technology, culture, values, etc. Therefore, human beings have to adapt. To learn and understand the changes that have occurred under those changes it is inevitable that different concepts will be met. Attitudes arising in individuals that cannot escape conflict under such natural change, so if humans have an understanding of the change, it will lead to learning and understanding of conflict as well. However, when conflicts arise both for individuals and society the important solution to the problem according to the Buddhist perspective is Human beings should adhere to guidelines in the middle way, not too tight, not too slack when encountering a conflict, you can adjust to the situation that arises. Buddhism therefore focuses on resolving conflicts through peaceful means. Which will make individuals and society will create love and unity, which will eventually lead to the reduction of conflicts.

Keywords: Peace, Principle, Conflict

บทนำ

เมื่อกล่าวถึง “ความขัดแย้ง” หลายคนอาจมองในเชิงลบ และเป็นมุมของปัญหา แต่แท้ที่จริงแล้ว ความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และในเรื่องเดียวกันการมองอาจมองได้ในหลายมิติ จึงขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคนที่จะมองเรื่องนั้น ๆ ในแง่มุมใด ซึ่งความขัดแย้งนี้อาจก่อให้เกิดความแตกต่างที่จะนำมาสู่จุดมุ่งหมายร่วมกันได้ และเกิดความสมานฉันท์ขึ้นแต่กระนั้นแล้ว เมื่อเกิดความขัดแย้งจึงจำเป็นต้องมีแนวทางหรือวิธีที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ความขัดแย้งและสงครามนั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน แต่ถึงกระนั้น ความแตกต่างจะทำให้เกิดความหลากหลาย และมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากจะแปรผลของความแตกต่างนั้นให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ทำให้เกิดแนวคิด และมุมมองใหม่ ๆ อย่างไรก็ตามก็ชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นของความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งนั้น ควรจะก่อรูปขึ้นมาจากเจตนาที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อความดีงามและความก้าวหน้า และความร่มเย็นของสังคม แนวคิดเช่นนี้ หากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “ความขัดแย้งในเชิงบวก” (ภัทรวิ นามเมืองปัก, 2558, น.5) แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาคือความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างสันตินั้น แนวทางหนึ่งจึงเป็นการนำหลักธรรมเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาหรือลดความขัดแย้งได้

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันและลดปัญหาความขัดแย้ง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถให้มนุษย์ได้เกิดความเข้าใจและภูมิคุ้มกันในสังคม อันจะเป็นแนวทางสันติวิธีเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้

บทวิเคราะห์

บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนได้อธิบายถึง ความหมาย สาเหตุ วิธีการลดปัญหาความขัดแย้งในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้มีการศึกษา และมีแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้ผู้สนใจศึกษา ได้เข้าใจความหมาย รวมทั้งแนวทางเพื่อหาสามารถลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดความขัดแย้ง

1.1 ความหมายความขัดแย้ง มีนักวิชาการและผู้ศึกษา ได้ให้ความหมาย “ความขัดแย้ง” หลากหลายแง่มุม ดังนี้ ความหมายของความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนาที่เป็นผลดีทั้งต่อตนเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ พฤติกรรม และสามารถหาทางออกเพื่อลดความขัดแย้งได้อย่างสมานฉันท์

2) ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางทำลาย บั่นทอนทั้งต่อตนเอง องค์กรและสังคม มีการขยายตัวกลายเป็นข้อพิพาท และความรุนแรงทั้งในเชิงความคิด และพฤติกรรมไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน (อรปริยา วสุมนันต์, 2553, น.15)

ความขัดแย้ง หมายถึง สถานะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความขัดแย้งกันและไม่สามารถตกลงกันได้ เช่น เชื่อว่าแต่ละฝ่ายมีเป้าหมายหรือความต้องการที่ไปด้วยกันไม่ได้ และแต่ละฝ่ายรู้สึกไม่เป็นมิตรต่อกัน ความขัดแย้งนั้น ประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระ เช่น ประเด็นความต้องการต่าง ๆ ของคู่ขัดแย้ง และองค์ประกอบของด้านอัตวิสัย เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม และมุมมองต่อคู่ขัดแย้งต่อตัวเอง และต่อสถานการณ์ความขัดแย้ง (จิรวุฒิ เพชรชำนาญ, 2554, น.9)

ความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์การหรือระหว่างประเทศ ตั้งแต่ 2 ฝ่าย หรือมากกว่านั้น ซึ่งตั้งอยู่บนผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพยายามที่จะป้องกันหรือบีบบังคับเพื่อผลบางอย่างในขณะที่ฝ่ายหนึ่งพยายามต่อต้านความขัดแย้งเป็นพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ทั้งนี้เป็นคำพูดหรือไม่ได้เป็นคำพูดแสดงออกโดยพยายามขัดขวาง บิบบังคับทำอันตราย ต่อต้านหรือโดยการแก้แค้นฝ่ายตรงข้าม (อิทธิพนธ์ สิ้นทรโก, 2555, น.11)

ความขัดแย้ง เป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และ เป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน รวมทั้งการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดหรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรง หรือรุนแรงก็ได้ (พระมหาพรหมมุนีมหาโส; อ่างในภัทรวดี นามเมืองปัก, 2558, น.15)

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง เกิดจากความแตกต่างของทัศนคติระหว่างบุคคล ซึ่งมีทั้งในแง่บวก คือ การแสดงทัศนคติในเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิดจุดมุ่งหมายหรือการจัดการร่วมกัน ส่วนในแง่ลบ อาจก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท และเกิดปัญหาความรุนแรงขึ้นได้

1.2 สาเหตุความขัดแย้ง ความขัดแย้ง มีบ่อเกิดจากหลากหลายสาเหตุ ซึ่งผู้เขียนได้รวบรวมเพื่อนำเสนอสาเหตุจากนักวิชาการและผู้ศึกษา ดังนี้ อริยา วสุมนต์ ได้กล่าวถึงบ่อเกิดของความขัดแย้งมาจากปัจจัยภายใน 4 ประการ และปัจจัยภายนอก อีก 4 ประการ กล่าวคือ ปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจาก (1) เป็นสัญชาตญาณ และพฤติกรรมปกติของมนุษย์ (2) เกิดจากความต้องการที่แตกต่างกัน (3) เกิดจากอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน (4) เกิดจากค่านิยม ความเชื่อ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจาก (1) เกิดจากชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี และการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน (2) เกิดจากความอยุติธรรม การไม่เท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม (3) เกิดจากโครงสร้างสังคม (4) เกิดจากข้อมูล ข่าวสาร หรือการสื่อสารที่ไร้ประสิทธิภาพ (อริยา วสุมนต์, 2553, น.61) นอกจากนี้ อิทธิพนธ์ สิ้นทรโก ยังกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง อีก 5 ประการ คือ (1) ความต้องการ (Needs) ความต้องการเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมามีความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น แต่ความต้องการของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกันตามสภาพภูมิหลังหรือสถานะความเป็นอยู่ การไม่ตระหนักถึงความต้องการของตนเอง บุคคลอื่นหรือกลุ่มนั้นเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งได้ (2) การรับรู้ (Perceptions) เป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่จะมองเห็นแต่ละสิ่งในมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งจะเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละคนแต่ละฝ่ายมีมุมมองหรือการรับรู้ต่อสาเหตุของปัญหา และผลลัพธ์ของปัญหาที่แตกต่างกัน โดยมุมมองที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่ายจะมาจากประสบการณ์ ภูมิหลังบุคลิกภาพ ระดับการศึกษา พื้นฐานของครอบครัวที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมอันสืบเนื่องมาจากมุมมองที่มีต่อความมีจริยธรรมของหัวหน้ารัฐบาลที่แตกต่างกัน (3) อำนาจ (Power) ขอบเขตอำนาจและการใช้อำนาจเป็นสิ่งสำคัญที่ระบุถึงประเภทหรือจำนวนของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพราะอำนาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความขัดแย้งจะถูกจัดการอย่างไร ความขัดแย้งจะถูกจัดการอย่างไร ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อแต่ละฝ่ายพยายามที่จะทำให้อีกฝ่ายเปลี่ยนการกระทำหรือพฤติกรรมตามที่ตนเองต้องการ ซึ่งถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจมากกว่าโอกาสที่จะได้รับประโยชน์จากอีกฝ่ายก็มีสูง และสามารถควบคุมความขัดแย้งได้มากกว่า (4) ค่านิยม (Values) ค่านิยมคือ ความเชื่อหรือหลักเกณฑ์ที่เราพิจารณาว่าเป็นสิ่งสำคัญความค่านิยมไม่มีความชัดเจน ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยอมรับค่านิยมหรือสิ่งที่ยึดปฏิบัติของอีกฝ่ายหนึ่ง (5) ความรู้สึกและอารมณ์ (Feelings and Emotions) มีบุคคลจำนวนไม่น้อยปล่อยให้ความรู้สึกและอารมณ์มีอิทธิพลเหนือตนในการรับมือกับความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะบุคคลไม่ให้ความสนใจต่อความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น (อิทธิพนธ์ สิ้นทรโก, 2555 น.24-25)

กล่าวโดยสรุป ความขัดแย้งนั้น เกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยภายนอก อันได้แก่ สภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อม เป็นต้น และเกิดจากปัจจัยภายใน อันได้แก่ ภูมิหลัง ทัศนคติ ประสบการณ์ เป็นต้น

1.3 ประเภทความขัดแย้ง ความขัดแย้งแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งอาจเกิดจากข้อมูลน้อยเกินไป การแปลผลผิดพลาด การวิเคราะห์ออกมาด้วยความเห็นต่างกัน 2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง เป็นเรื่องของอำนาจแย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้างรวมไปถึง กฎ ระเบียบ ภูมิศาสตร์ ระยะเวลาและระบบ 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ ในอดีตอารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม เป็นปัญหาในระบบของความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยมชนบประเพณีประเพณีการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมเขาขึ้นมา (วันชัย วัฒนศัพท์; อ้างถึงในภัทรวดี นามเมืองปัก, 2558, น.15)

ความขัดแย้งที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1) ความขัดแย้งในทางเศรษฐกิจ เป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวกับการดำรงชีพโดยปกติ เช่น ระหว่างกรรมกรกับนายทุน เกษตรกรกับพ่อค้า ประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้ว

2) ความขัดแย้งในทางสังคม เกิดจากความแตกต่างทางค่านิยม ประเพณี วิถีชีวิต เพศ และความเชื่อ เช่น ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ ความขัดแย้งทางเพศ ความขัดแย้งทางศาสนา

3) ความขัดแย้งทางการเมือง เกิดจากความแตกต่างทางความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ เช่น ความขัดแย้งระหว่างพลเรือนกับทหาร ระหว่างประชาชนกับฝ่ายปกครองประเทศ ระหว่างท้องถิ่นกับส่วนกลาง และระหว่างคู่แข่งทางการเมือง (พระไพศาล วิสาโล อ้างถึงในภัทรวดี นามเมืองปัก, 2558, น.136)

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง แบ่งเป็นหลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใด ทั้งนี้ความขัดแย้งสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

2. แนวคิดสันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง

2.1 ความหมายสันติวิธี “พุทธสันติวิธี” หรือ “สันติวิธีเชิงพุทธ” นั้น หมายถึง “วิธีการ หรือข้อปฏิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้า หรือเหล่าสาวกของพระองค์ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ” ซึ่งคำว่า “จัดการอย่างสันติ” หมายถึง “การใช้วิธี ข้อปฏิบัติที่มีอยู่เข้าไปจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม” (อรปริยา วสุมนต์, 2553, น.104)

สันติวิธี คือ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหา เป็นการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรง การเคารพในศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนทุกคน เป็นวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมในการบริหารจัดการชีวิตของตนเองและสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข เป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งได้ด้วยความสะดวกและไม่ใช้ความรุนแรง รวมไปถึงการใช้ชีวิตด้วยสันติวิธี (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2533; อ้างถึงในภัทรวดี นามเมืองปัก, 2558, น.22)

สรุปได้ว่า สันติวิธีเชิงพุทธ เป็นวิธีการหรือแนวทางปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องมือในการจัดการหรือลดปัญหาความขัดแย้ง

2.2 สันติวิธีเชิงพุทธเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง สำหรับการลดปัญหาความขัดแย้ง ได้มีนักวิชาการได้ศึกษา ถึงหลักการและข้อปฏิบัติเพื่อนำไปสู่สันติวิธีเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ดังนี้

1) หลักธรรมที่ส่งเสริมสันติวิธี 7 หลัก ดังนี้

(1) การมองแบบอหิงสา อหิงสา คือ การมองโลกในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยไม่อาจแยกจากกันได้ ต่างพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน แม้กระทั่งความดีก็ยังเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความชั่ว เพราะเรารู้ความดีได้ก็ต่อเมื่อมีความชั่วเป็นตัวเทียบเคียง เงามืดเกิดขึ้นได้ก็เมื่อมีแสงสว่าง เราจึงไม่สามารถเลือกสิ่งหนึ่งโดยปฏิเสธอีกสิ่งหนึ่งได้อย่างสิ้นเชิง เพราะทั้งสองสิ่งเปรียบเสมือนสองด้านของเหรียญเดียวกัน ดังนั้น อหิงสาก็จะมองว่าโลกนี้ล้วนเป็นหนึ่งเดียวกัน หาได้แยก

ออกเป็นส่วนๆจากกันไม่ ในทัศนะของอหิวาะนั้น แต่ละด้านของความจริงอยู่คู่เคียงกันอย่างไม้อาจแยกจากกัน เช่น ในสุขย่อมมีทุกข์แทรกอยู่ และในทุกขย่อมมีสุขให้สัมผัสได้เช่นเดียวกัน

(2) เมตตา – กรุณา มุขย์เรานั้นสามารถบ่มเพาะความรู้สึกเมตตากรุณาขึ้นมาในใจของตนได้ หากมีความคิดและจิตที่เป็นอิสระจากอคติ จนก้าวข้ามพ้นเส้นแบ่งของ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม หากมองเห็นทุกคนเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ปรารถนาในสุข และต้องการพ้นทุกข์เช่นเดียวกันกับเรา แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการแบ่งเป็นฝ่ายขึ้นมา เมตตากรุณาก็จะถูกปิดกั้นผู้นั้นก็จะกลายเป็นผู้มีจิตใจแข็งกระด้าง เฉยชาแม้เห็นผู้อื่นมีความทุกข์อยู่ต่อหน้า

(3) จาคะ ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกขัดแย้งขึ้น ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างคนในชุมชนเมือง กับคนในชนบทในประเทศไทยให้เห็นอย่างเด่นชัด และนับเป็นปัญหาทางโครงสร้างที่ยากต่อการแก้ไขให้ลุล่วงได้โดยเร็ว สิ่งหนึ่งที่ จะสามารถบรรเทาความรู้สึกแตกแยก คับแค้น ไม่พึงพอใจของผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้ก็คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้เขาเหล่านั้นได้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการให้ความช่วยเหลือด้วยวัตถุอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ก็นับว่าเป็นการบรรเทาสภาพจิตใจให้เบาบางลงจากความคับข้องหมองใจอีกด้วย

(4) ขันติธรรม ในทัศนะของพระไพศาล วิสาโลนั้น ขันติธรรมมิได้หมายถึง การอยู่เฉย หรืออดทนต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แต่หมายถึงการอดทนอดกลั้นต่ออารมณ์ของตน โดยเฉพาะ ความโกรธเกลียด ไม่บันดาลโทสะออกไปง่าย ๆ เมื่อพบเห็นสิ่งที่ไม่ถูกใจหรือไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ท่านยังเห็นว่าขันติธรรมเป็นหลักธรรมที่ชาวพุทธควรยึดถือปฏิบัติร่วมกับ ความมีเมตตา และการให้อภัย โดยมีสติปัญญาเป็นตัวกำกับ เพราะหลักธรรมเหล่านี้ จะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจให้เกิดความอดกลั้น ไม่กระโจนเข้าสู่ความโกรธเกลียด อาฆาตพยาบาท มุ่งร้ายต่อผู้อื่น จึงนับว่าเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมสันติวิธี ชาวพุทธที่ดีจึงต้องมีขันติธรรม และเมตตาธรรมเป็นพื้นฐาน เพราะจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่มีความเชื่อหรือ ความคิดเห็นที่แตกต่างได้โดยไม่มีเงื่อนไข

(5) สัจจะ สัจจะ คือ ความจริงซึ่งมีอำนาจในตัวเอง แนวทางสันติวิธีจะใช้พลังของสัจจะเข้าไปสันคลอนความอยุติธรรม ซึ่งสามารถแสดงออกได้ทั้งทางกาย และทางวาจา เพื่อย้ำถึงการยึดมั่นในความจริงโดยไม่ใช้อาวุธและกำลัง การแสดงถึงสัจจะมักทำร่วมไปกับหลักอหิงสา เช่น การที่คนดำภายใต้การนำของมาร์ติน ลูเธอร์คิง เข้าไปนั่งในสถานที่ของคนขาว ซึ่งถือเป็นสถานที่ต้องห้ามของคนดำนั้น เป็นการแสดงถึงความจริงที่ว่า คนดำถูกเลือกปฏิบัติโดยกฎหมายของสังคมว่าเป็นเพียงพลเมืองชั้นสอง คนที่ไม่เข้าใจอาจคิดว่าการกระทำดังกล่าวสร้างความวุ่นวายขึ้นในสังคม แท้ที่จริงแล้ว นั้นเป็นการแสดงออกถึงสันติภาพที่มนุษย์พึงมีอย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานของสัจจะและความยุติธรรม

(6) สติ การจัดการกับอารมณ์ที่ถูกปรุงแต่งด้วยกิเลสและอคตินั้น ต้องอาศัยสติเป็นหลัก เพราะนอกจากสติจะช่วยให้เรารู้เท่าทันอารมณ์ และไม่ปล่อยใจให้ปรุงแต่งไปตามอคติแล้ว ยังช่วยให้รับรู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง ที่สำคัญ คือ สติสามารถเตือนใจให้รู้จักการให้อภัย หรือใช้ปัญญาในการแก้ไขความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายได้

(7) อภัยทาน ในทัศนะของพระไพศาล วิสาโลนั้น การให้อภัยมิใช่การลืมอดีต แต่เป็นการไม่ยินยอมให้เหตุการณ์ในอดีตมาทำให้เราต้องทุกข์อีกต่อไป สามารถนำอดีตมาใช้เป็นเครื่องเตือนใจว่าการบ่มเพาะความโกรธความเกลียดนั้นล้วนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนต้องเป็นทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวเราเอง การเรียนรู้ที่จะให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้ายเรานั้น จะทำให้เรารู้สึกผ่อนคลาย ทั้งยังเป็นการถอดถอนความยึดมั่นถือมั่นที่เคยมีในใจเราให้เบาบางลง (อ้างถึงในอรปริยา วสุมนต์, 2553, น.154-160)

2) หลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ย สรุปประมวลได้ 9 ประการ คือ

(1) คุมสติ (Mindfulness)

- (2) ทำหน้าที่กลายมิตร (Education Process)
- (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง (Deep Communication)
- (4) วิเคราะห์เรื่องราว (Issues Analysis)
- (5) เข้าถึงวิธีการ (Approaching to Strategies)
- (6) คิดอย่างแยบคาย (Thinking Wisely)
- (7) หาจุดสนใจ (Interest Finding)
- (8) เสนอทางเลือก (Option Creating)
- (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี (New Relationship Building) (ภัทรวดี นามเมืองปัก, 2558, น.32)

สำหรับในมุมมองของผู้เขียน มีความเห็นว่า สันติวิธีเชิงพุทธที่จะเป็นแนวทางหรือข้อปฏิบัติเพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น เป็นการนำหลักธรรม อันเป็นหลักที่จะก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม อันได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการสงเคราะห์ อันเป็นข้อปฏิบัติซึ่งเป็นการแสดงออกถึงมิตรไมตรีต่อกัน เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งนั้น ก็จะทำให้ความเมตตาต่อกัน รวมทั้งความเป็นมิตรที่ดีต่อกันก็จะสามารถเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดปัญหาความรุนแรง อันเป็นสาเหตุจากความขัดแย้งขึ้นได้

3) สังคหวัตถุ 4 ธรรมที่สงเคราะห์ต่อกัน ช่วยประสานความสามัคคีระหว่างกัน ในสังคมไม่ให้เกิดความแตกแยก คือ

- (1) ทาน หมายถึง ให้สิ่งของและแบ่งปันช่วยเหลือด้วยวัตถุ ด้วยให้สติ ให้คำแนะนำตามความสามารถ
- (2) ปิยวาจา หมายถึง ใช้วาจาอ่อนหวานเป็นประโยชน์ ใช้คำสุภาพ รู้จักกาลเทศะ และเป็นผู้ที่ประสานประโยชน์
- (3) อตถจริยา หมายถึง การกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ช่วยเป็นธุระให้ผู้อื่น ไม่นิ่งดูตายช่วยเหลือร่วมมือ
- (4) สมานัตตา หมายถึง เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายวางตัวให้ถูกสถานที่ บุคคล และในสังคมนั้นๆ วางตัวให้เหมาะสม เป็นคนน่านับถือ (กนกรัตน์ พิศมัย, 2557, น.90)

นอกจากนั้น ได้มีนักวิชาการกล่าวถึง สันติวิธีระดับสังคม ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี เป็นเหมือนหลักการสงเคราะห์สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

- (1) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน
- (2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีที่ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี
- (3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม
- (4) สมานัตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี(จิรวัดน์ เพชรชำนาญ, 2554, น.28-29)

สรุปได้ว่า สันติวิธีเชิงพุทธเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง เป็นการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นข้อปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ทาน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจต่อกัน 2) ปิยวาจา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการพูดที่มีความไพเราะอ่อนหวาน ชวนฟัง มีมิตรไมตรีต่อกัน 3) อตถจริยา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความมีน้ำใจต่อกัน และ 4) สมานัตตา ซึ่งเป็นการวางตนให้เหมาะสม รวมทั้งสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมอยู่เสมอ เป็นที่เคารพนับถือ ดังนั้น หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นหลักธรรมอันจะก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกัน การสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมทั้งก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

บทสรุป

“ความขัดแย้ง” เป็นสิ่งที่ในแต่ละสังคม ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากสภาวะการณ์ต่าง ๆ ของโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเรียนรู้และเข้าใจในกฎธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ความแตกต่าง” ของบุคคล นั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมองเป็นพื้นฐาน ดังนั้น หลักธรรม จึงเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้มนุษย์ชนนั้น เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงและมีความพร้อมในสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเมตตาและมิตรไมตรีต่อกันจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนควรมองเห็นความสำคัญโดยการนำหลักธรรม มาเป็นแนวทางหรือข้อปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมเพื่อให้เกิดความสามัคคี ลดปัญหาความแตกแยก เมื่อเกิดปัญหาหรือความเห็นต่างก็จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสันติวิธี ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง โดยได้รับคำแนะนำชี้แนะ และแก้ไขปรับปรุงจากกองบรรณาธิการและคณะ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณเอกสาร ตำรา ตลอดจนนักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการที่จะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนกรัตน์ พิสมัย. (2557). *การศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนเตรียมทหาร*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิรวัดน์ เพชรชำนาญ. (2554). *การศึกษาวิเคราะห์สันติวิธีตามแนวพระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาปรัชญาและศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2529). *ความรุนแรงกับมายาการแห่งเอกลักษณ์ในสันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส. (2554). *พุทธสันติวิธี: การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี.
- ภัทรวดี นามเมืองปัก. (2558). *ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการความขัดแย้งของชุมชนแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรีตามหลักพุทธสันติวิธี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์. (2533). *สันติศึกษากับสันติภาพ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2537). *ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์พิมพ์ Offset.
- อธิพัฒน์ สันทรโก. (2555). *การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
- อรปรียา วสุมนต์. (2553). *พุทธวิธีจัดการความขัดแย้งในทัศนะของพระไพศาล วิสาโล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย